

ANDERS HEDWALL

Den skaanske Digter, Præst og Historiker

Danmarks trofaste Ven

Af L. B. Fabricius (1994)

I en Tid, hvor Skaanelands Befolkning i stigende Grad bliver opmærksom paa "det skånska problemet", skabt af den brutale og traktatstridige Forsvkningspolitik efter de skaanske Landsdeles tvungne Adskillelse fra Danmark i det 17. Aarhundrede, der systematisk er gennemført lige til vore Dage, er det paa sin Plads at mindes skaanske Kulturpersonligheder, der som en Reaktion herimod har peget paa de urgamle Baand mellem Skaaneland og det gamle Moderland Danmark. En saadan Personlighed var Anders Hedwall.

Nærværende Forfatter lærte ham at kende, da han i Aarene omkring 1960 var den ledende Skikkelse i den i 1954 stiftede Dansk-Skaansk Forening, af hvis Bestyrelse jeg dengang ogsaa var Medlem, ligesom jeg var Foreningens Sekretær.

Forbindelsen mellem os etableredes paa hans Initiativ - saa vidt jeg husker, paa en af Foreningens i 1950'erne arrangerede Busture i Skaane - og førte til et Venskabsforhold, der bl.a. indebar, at jeg flere Gange paa hans Invitation besøgte ham i hans Hjem i Høør. Under et af disse Besøg kom han under en Spadseretur ind paa det ejendommelige og fængslende i, at vi saa at sige bærer vore Forfædre inden i os selv, og der kan ikke være Tvivl om, at denne intense Samfølelse med Forfædrene er et bærende og væsentligt Element bag hans Forfatterskab.

Den sidste Gang, vi mødtes, var, saa vidt jeg husker, paa et Bestyrelsesmøde i nævnte Forening i mit Hjem 22. August 1964, hvor han trak sig tilbage som Formand under Henvisning til sin Alder, og ved hvilken Lejlighed nogle af mine Born spillede og sang hans i "Meddelelser fra Dansk-Skaansk Forening" XI (1959) gengivne Sång till Skåne: "Du ler, o Skåne - jag ser det nog - / så vänligt mot oss med ljusa slätter ..." til Johannes Andersens i "Danmarks Melodibog" gengivne Melodi til Johannes V. Jensens bekendte Digt "Hvor smiler fager den danske Kyst" ("Danmarkssangen"), hvilket han blev meget rørt over. I et Brev af 17. September skrev han, at det var "en båda stor og kärkommen överraskning att få höra min Skånesång sjungas som inledning till styrelsesmötet, en älskvärdhet, som jag satte mycket stort värde på."

Anders Severus Hedwall (1885-1968) stammede fra landsbyen Hørrød, Gers Herred, paa den nærraskonne Linderødsaa, hvor hans Fader var Skolelærer og Kantor.

Gamle skole i Hørrød, opført 1875 - nykirken fra 1860 i baggrunden

Söderport gymnasiet i Kristianstad, opført 1875 i kasernekvartæret

Efter sin Studentereksamen 1905 i Kristianstad tog han 1908 "folkskollärarexamen" i Karlstad og blev derefter 1910 fil.kand. og 1915 teol.kand. ved Universitetet i Lund. I 1916 blev han præsteviet i Strängnäs stift og var derefter i en Aarrække Præst i Södermanland, fra 1923 Sognepræst i Kjula (ved Eskilstuna) tillige med Sundby, Vallby og Hammarby Sogne og fra 1930 Provst i Österrekarne, indtil han i 1938 blev Sognepræst og Provst i Rute paa Gotland, hvor han forblev indtil sin Pensionering i 1955. I nogle smukke Mindeord skrev en yngre Kollega paa Gotland i 1973, at "om man haft en föreställning om hur en prost skulle se ut, så var han precis så, som man föreställer sig en sådan. Storväxt, myndig och vänlig ... Det var utvecklande för en ung präst att få diskutera och lyssna till Anders Hedwall, då han berättade om sina erfarenheter

av prästgärningen ... Anders Hedwall trivdes i sin prästgärning, men han talade gärna om sin förestående pensionering, och han glädde sig över att få flytta tillbaka som emeritus till sin hembygd Skåne. Han älskade Skåne ..."

En Datter af den daværende Organist i Rute har fortalt Forfatteren, at Anders Hedwall - der spillede baade Klaver og Orgel og ogsaa havde kompositoriske Evner - "var en storsångare som fyllde hela kyrkan med sin basröst". Han och hans Hustru omgickes jävnligt hendes Forældre, "det lästes och musicerades till långt in på småtimmarna."

I et Interview i en lokal Avis i Anledning af hans Afrejse fortalte Hedwall, at han i sin Tid havde søgt Embede i Rute, fordi han følte sig tiltrukket af Gotlands specielle Historie (der jo til en vis Grad ligner Skaanelands Historie gennem Øens mangeaarige

Tilknytning til Danmark), idet han altid havde været "mycket historiskt och kulturhistoriskt intresserad", saaledes som det ogsaa fremgaar af hans litterære Produktion.

I 1921 debuterede Anders Hedwall med den religiøse Digt-samling "Iris Nazarena" (tilsendt Forfatteren med Ønsket om "ett gott nytt år av tillg. vännen förf. 3. januari 1965."), der blev godt modtaget ("en religiös diktare av rang ... en verklig gåva").

I 1922 udkom "Boken om Hørrød / illustrerade hembygdsskildringar" ("Till min faders minne"), en gedigen og paa indgaende Studier baseret Hjemstavns-skildring, hvorom den i sin Tid kendte Forfatter og Bogforlægger William Lengertz - der ogsaa var fra Gers Herred, og som stiftede Gårds härads hembygdsförening, i hvis Aarvog Hedwall gennem Aarene skrev forskellige Artikler og Digte (ligesom i Skånsk Samlings Aarvog "Såsä") - bl.a. skrev, at Forfatterens "fantasi och poetiska språk höjer hans verk högt över den kända, historiska jargonen ... Folkloristiskt sett har mycket, av vad här meddelas, ett stort kulturvärde, och man kan icke nog vara författaren tacksam för de uppteckningar, han gjort. Så är även fallet med de visor och den folkmusik, som meddelas". Kristianstadsbladet karakteriserer Bogen som "i alla avseenden förebildlig för en god hembygd-bok." Allerede i sit smukke, poetiske og meget personlige Forord til denne Bog udtaler Forfatteren sit Haab om, at Bogen "hos läsaren måtte stärka och bevara sambandet med förgångna släkten", og sit eget Haab om engang at "återförenas med den jord, i vilken mina förfäder, nu senast min fader, gått till ro."

I 1927 udkom "Kjula sockens krönikebok / illustrerad hembygdsskildring" ("Till min hustru"), der ogsaa fik en straalende Modtagelse: "Ett synnerligen värdefullt verk", der ligesom Hørrødbogen maa betegnes som "mönster för en sockenskildring ... vittnande om en sällsynt stor beläsenhet och kunighet på området."

I 1929 udkom "Gyllenhjelm-ska Skolan / minnesskrift vid dess 300-års jubileum", om den nævnte Skole, beliggende i Sundby Sogn, "Sveriges första folkskola", der naturligvis er udarbejdet med den for Anders Hedwall karakteristiske Nøjagtighed og Præcision.

I 1931 fulgte et Værk af en helt anden Beskaffenhed, Bogen "Hemifrån / berättelser från en skånsk skogsby". Om denne "samling skisser från den gamla bygden uppe på åsen" (Hørrød) skrev Lengertz i 1932, i Fortsættelse af sin ovfr. citerede Omtale af Hørrødbogen, at "de tio skisserna utmärka sig alla för litterär inspiration och ett oftast poetisk målade språk, som höjer bokens konstnärliga värde och på mer än ett sätt skänka skönhetsvärden" og betegnede Bogen som "en av de bästa skildringar från denna del av Skåne."

Fortsættes næste side

Fortsat

I 1935 udkom "Sörmländska Släktsgårdar", i 1938 "Kyrka och prästerskap i Vallby och Hammarby" og i 1937 Digtsamlingen "Rosengång". Med denne Digtsamling - hvoraf Forfatteren er i Besiddelse af et Eksemplar med Dedikationen "Fuldmægtig Herr cand. jur. L. B. Fabricius med hj. hälsning och tack för goda ord - från författaren. / I fastlagstid 1955" (hvad det er for "goda ord", der hentydes til, erindrer jeg ikke, men maaske drejer det sig om den foran omtalte Bustur i Skaane, hvor Hedwall meget hjerteligt og for mig overraskende henvendte sig til mig) - fik Anders Hedwall sit Gennembrud som Digter, og i kunstnerisk Henseende maa den betragtes som et Hovedværk i hans Produktion.

At han ogsaa selv har været af den Opfattelse bestyrkes af en i 1960 udkommet "skånsk lyrikantologi" "Skaldernas Skåne i Helg och Söcken". De i dette Værk medtagne Digte er nemlig alle hentet fra "Rosengång", og i Udgifven, Emil Perssons Forord - hvori det i øvrigt hedder, at "inget svenskt landskap kan uppvisa ett så stort antal skalder som just Skåne" - oplyses det, at "dikturvalet har i allmänhet skett i samråd med vederbörande skalder". Tonen anslaa allerede i de første pragtfulde Linier i Indledningsdigtet "Linderödsåsen": "I ändlösa tider låg Skåne begravet / och gömt som en pärla i jöklarnas djup, / men äntligen stiger Stenshuvud ur havet / och speglar i vågen sitt väldiga stup".

Indholdsmæssigt betegner denne Digtsamling Indledningen til en ny Epoke i Digterens Produktion, idet flere af Digtene handler om Emner fra Skaanes Tid som en Del af Danmark.

I "Runstenen (Motiv från N. Åsum)" dvæler han ved N. Åsum Kirkes Bygherre Absalon, "Hvide-slæktens stora son", "den själlfulle prelaten / och tappra krigaren i en person, / en stolt inkarnation av Danastaten". I "Fru Beata" mindes han Beata Hvitfelds vellykkede Forsvar af Herregaarden Lillöhus mod "Gustaf Adolf, den Store nämnd också, / dock ej av oss i dalen kring gamla Helgeå". I et elegant lille Digt "Kristianstad" hylder han den monumentale Hellig Trefoldigheds Kirke - en af Christian IV's betydeligste og mest personligt prægede Bygninger - og dens Bygherre: "Aldrig förglömma vi dock att hålla med glädje i ära / namnet på konungen, som grundlade staden åt oss. / Stor under medgången men förvisso i motgången större ...". Umiddelbart derefter følger Digten "Roskilde" og "Per aspera ad astra" om Roskildefreden og de Lidelser og

Set fra Tullsagra (Tullsåkra) mod Linderød ås

"strömmar av blod", der blev Følgen for den skaanske Befolkning under "ett främmande ok". Det i Begyndelsen af denne Artikel omtalte centrale Tema: Samfølelsen med Forfædre kommer atter frem i Digtene "Här levde mina fäder", hvori det hedder, at "jag är ju en fortsatt bölja / av deras hjärteslag", og "Gamla släktporträtt": "De äro borta, de äro döde / men leva ändå, jag vet det väl, / ty själv jag är ju ett sammanflöde / av skilda toner från deras själ".

Betegnende for Digterens Kærlighed til Danmark og dansk Kulturs "Guldalder" i første Halvdel af det 19. Aarhundrede er det, at syv af Digtene under Fællesbetegnelsen "Kring Bakkehuset" handler om Knud Lyne Rahbek og hans Hustru Kamma Rahbek, født Heger, hvis sagnomsundne Hjem "Bakkehuset" paa Frederiksberg i de første Aartier af forrige Aarhundrede jo var et Samlingssted for Datidens kulturelle Elite i Danmark. Det var derfor ogsaa ganske naturligt, at Anders Hedwall deltog i Dansk-Skaansk Forenings Besøg paa Bakkehuset samt paa Frederiksberg Kirkegaard og Frederiksberg Slot Søndag den 23. September 1962.

I 1943 udkom Digtsamlingen "Gotländska Bilder och Ballader" (tilsendt Forfatteren "vänskapsfullt" 3.1.1965, skrevet med teknisk Mesterskab og med Motiver fra Gotlands Historie. Indledningsdigtet "Sång till Gotland" er et veltalende Vidnesbyrd om Digterens Kærlighed til Gotland. Et andet Digt "Landsfadern" hylder atter Christian IV, "for allmogen en nådig, / faderlig och trofast vän", der "livade och väckte / kärleken till Danmarks land", og hvis Minde "ända fram till våra dar ... ljusomstrålat levat kvar".

Den efterfulgtes af det lille Skrift "Carl Gustaf Gottfried Hilfeling och hans gotländska resor / oration vid prästmötet i Visby år 1948" (tilsendt Forfatteren "vänskapsfullt" 9. Juni 1963), der med Udgangspunkt i Tegneren Hilfelings efterladte Notater meget levende beretter om disse kulturhistoriske Gotlandsrejser omkring Aar 1800. Et Sted kommer Hilfeling med den interessante Oplysning, at "gotländskan varierar mycket från svenskan och även från danskan, ehuru den mera liknar den senare". Det

maa herved bemærkes, at Hilfeling ogsaa var fortrolig med det danske Sprog, idet han i en Aarrække havde boet i København, hvor han var Tegner hos den danske Historiker, Gehejmearkivar Jacob Langebek.

I 1949 udkom Digtsamlingen "Enslingen på Ivøhus / En diktcykel om ärkebiskop Andreas Suneson" (hvoraf et Eksemplar er tilsendt Forfatteren med Dedikationen "Till cand. jur. L. B. Fabricius, vännen och medarb. i D.S.F., från förf. 3/1 1965."), der handler om den syge Anders Sunesens sidste Aar som Eneboer paa Ivø i Ivosøen, efter at han havde trukket sig tilbage fra sit Embede som Ærkebiskop i Lund. Den vidner helt igennem om et poetisk Mesterskab, ikke mindst i Begrænsningens Kunst, og om Digterens ganske usædvanlige Evne til at indleve sig i sit Stof, ogsaa religiøst og nationalt - det er tydeligt, at han føler sig som Anders Sunesens Landsmand og hans Milieu som sit eget. Hele denne lille Digtsamling er en Perle fra først til sidst.

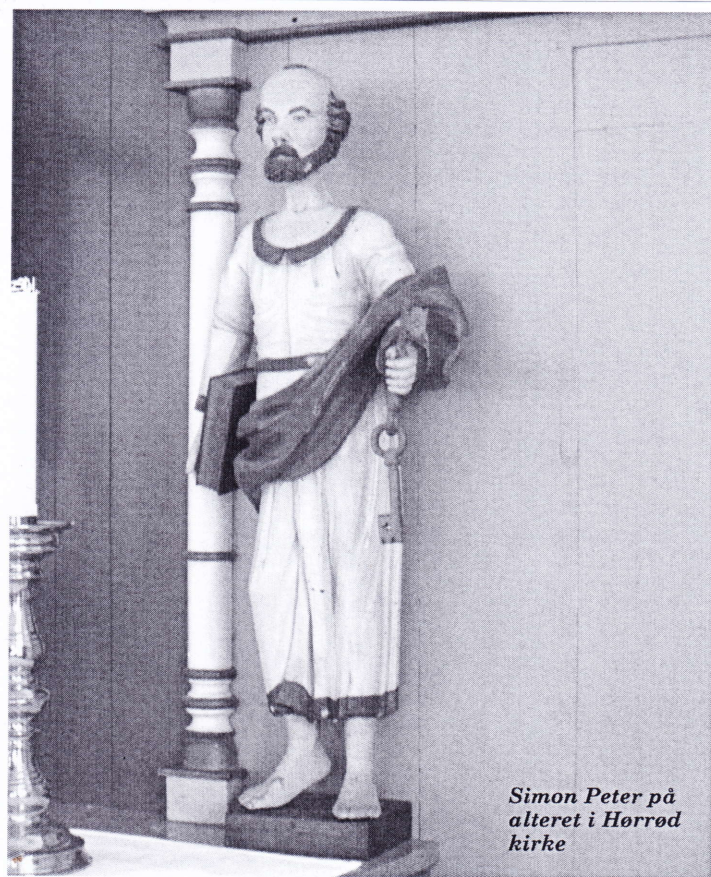
I 1954 udkom "Simon Snapphane / ett skånskt epos", der i rabe, medrivende og som altid lynende velskrevne Vers beretter om Friskytte-kaptajnen Simon Andersen, ogsaa kaldet Tullsagra Simon eller Simon Snapphane, og hans Bedrifter under Friskytternes heroiske, men jo desværre forgæves Kamp mod den svenske Overmagt under Skaanske Krig - "en ny Iliad, som blev skriven en gång / med Skånelands ädlaste blod.". Om det samme Emne havde Anders Hedwall i Skånsk Samlings årsbok "Såasa" 1953 skrevet Artiklen "Simon Snapphane / Friskytte-kaptajnen Simon Andersen från Tullsagra", til hvem han senere gentagne Gange vendte tilbage i sit Forfatterskab, ligesom han havde forfattet Insriptionen paa den for Simon Andersen den 2. August 1953 indviede Mindesten i Tullsagra: "SIMON SNAPPHANE / Friskytte-kaptajnen 1766-79 / Frejdig frihetskämpe / Här föddes han, och här har förr / hans starka blockhus stått, / men stängd för honom blev dess dörr, / och landsflykt blev hans lot". I Artiklen i "Såasa" omtaler Hedwall en Slægtstradition, hvorefter Simon Andersen endte sine Dage som Landmand i Jylland, og han var vistnok selv i Slægt med ham. I

hvert Fald hedder det i en stor Artikel om Anders Hedwall i Göteborgs-Tidningen 13. December 1964, at han "vid närmare efterforskningar viser sig ha snapphaneblod i egna ådror".

I 1957 kom "Havsörnen / en diktcykel om Sören Norby och hans skånska fejd" (tilsendt Forfatteren "vänskapsfullt" uden Dato). Den fynske Søhelt Sören Norbys eventyrlige og dramatiske Skæbne, der har Relationer baade til Gotland og Skaane, var naturligvis et oplagt Emne for en Digter som Anders Hedwall, og Læseren følger med Spænding og Bevægelse hans Skildring af det af Sören Norby iværksatte skaanske Bondeoprør i 1525 til Fordel for den landflygtige Kong Christian II og mod den skaanske Adel, der fik en saa tragisk Slutning - et Emne, han for øvrigt vendte tilbage til i det nedenfor omtalte Epos om Bondeoprøret i 1811.

Aaret efter bragte Gårds härads hembygdssamfundnings årsbok 1958 Hedwalls Artikel om det vigtige Emne "Forsvenskningen av kyrka och undervisningsväsen i Skåne och Blekinge", hvoraf Forfatteren er i Besiddelse af et Særtryk med Dedikationen "från tillgivne vännen författaren 23. sept. 1958".

Heraf fremgaar, hvilken Modstand denne Forsvenskning mødte rundt om i Menighederne, særlig paa Landet. Kirkebesøget daledede betydeligt, og det hændte endog, at Menigheden "med stampningar i golvet uttryckte sitt missnöje, då prästen predikade på svenska, och på flera håll måste denne och klockaren ensamma svara för psalmsången. Det var särskilt kvinnorna, som vägrade att deltaga i denna - kanske saknede de mer än andra Stens och Kingos blida och älskliga psalmer.". Og i 1689 "föreskrevs, att alla danska kyrkobiblar liksom biblar och andaktsböcker i privat ägo (!) skulle inleveras till domkapitlet ... Vid mitten av 1700-talet eller kanske något senare torde forsvenskningen av kyrka och undervisningsväsen i Skåne och Blekinge ha varit genomförd, men vad talspråket beträffar höll man i det längsta envist fast vid sitt kära faderneärva tungomål, vilket för resten, åtminstone här i Skåne, ännu i denna stund ingalunda är alldeles bortglömt".

Simon Peter på alteret i Hørød kirke

I 1960 udkom som Nr. XIII af "Meddelelser fra Dansk-Skaansk Forening" "Törnekransen / ett skåniskt epos", der navnlig handler om det samme Emne "uniformitetens törnekrans". Det er kun paa 30 Sider, men af en saadan Indholdsfulde, at Pseudonymet "Frazie" (Digteren Frans Nilsson) i en stor Anmeldelse i Nordvästra Skånes Tidningar 23. Marts 1961 fandt sig foranlediget til under Overskriften "Skald og kulturhistoriker" ogsaa at komme ind paa andre af Hedwalls Digtsamlinger, i et Forsøg paa at naa frem til det for denne Digter karakteristiske:

En av våra förmämsta lyriker, förre prosten Anders Hedwall i Höör, som först gjorde sig känd genom den utsökta, starkt romantiskt färgade diktsamlingen Rosengång, är även, och kanske främst det, epiker, och en lysande sådan.

Ingen torde känna den skånska kulturhistorien, som behandlar tiden kring Roskildefreden, som Anders Hedwall. Ända sedan studentåren i Lund har han använt all ledig tid till studier av denna högdramatiska period i arkiven i Köpenhamn och Stockholm, och sitt eminenta vetande har han haft den sällsynta förmågan att kunna behandla i konstnärlig form, att kunna förläna diktens lyster. Historiska och kulturhistoriska fakta, blommande lyrik och spännande dramatisk epik har Hedwall flätat ihop till ett fascinerande, enhetligt konstverk. Anders Hedwall är i lika hög grad en kulturhistorisk diktare som en diktande kulturhistoriker.

Hur såg det då ut i Skåne, och under vilka förhållanden levde våra förfäder här under den tid, Hedwall skildrar, den mest dramatiska tiden i Skånes historia. Bränt och härjat var landskapet efter striderna, stora områden fingo ligga för fåfot, och till råga

på eländet blev det missväxt och hungersnöd, och i dess spår kom pesten. Ännu värre var den andliga nöden och förtrycket. Karl XI bröt sin ed till skåningarna om okränkt språk, lag och kyrkoskick. Predikan skulle hållas på svenska, och svenska psalmer skulle sjungas. I varje hem var biskop Jesper Brochmands postilla den andaktsbok, som gav hjälp och tröst. Den beslagtogs, och den som inte lämnade boken från sig, blev strängt bestraffad. Här och var i gårdarne inkvarterades tyska ryttare, och skulle övervaka, att alla förordningar blevo åtlydda. Böndernas söner och drängar deporterades i tusental till Baltikum till militärtjänst, från vilken de aldrig återvände. Skatter och kontributioner blevo tyngre och tyngre. Ja, det var inte något slut på eländet. Värst var det kanske ändå, att man inte fick tala sitt modersmål, att man tvingades tala ett språk, som man aldrig hört, som man inte förstod.

Att i poetisk form kunna skildra något så prosaiskt, vardagsgrått, ja, barbariskt förefaller omöjligt. I varje fall krävar en sådan uppgift en skald av stora mått. Och en sådan har Hedwall visat sig vara redan med sina tidigare episka verk, Enslingen på Ivöhus, Simon Snapphane och Havsörnen. Hedwalls nya diktsamling, Törnekransen, är av samma lödiga halt som de tidigare, vilket är glädjande i en tid, då epiken synes, som nästan all annan skön konst, vara i utdöende - länge, länge är det sedan vårt land hade en episk diktare av Hedwalls storhet. Man får gå tillbaka till Snoilsky, Rydberg och Runeberg. Båda i fråga om diktens skönhet, dess förmåga att skapa estetiska värden, att gripa och väcka medkänsla och dess air av spänning och äventyr överträffar Hedwall de nämnda,

men framför allt gör han det i fråga om den kulturhistoriska orienteringen, som åtminstone hos den sistnämnda ofta ersatts av nationalistisk propaganda för att inte säga ren chauvinism.

Huru har då Hedwall kunnat ge sin skildring en så stark prägel av att vara upplevd? Här har inte de mest inträngande kulturhistoriska studier varit nog. Hos Hedwall möter man en inlevelse i sin tid och ämne av nästan oförklarligt slag. Så, tycker man, skulle endast en benådad diktare ha kunnat skriva, om han levat, då diktens innehåll utspelades. Redan i diktsamlingen Rosengång har emellertid författaren i en liten poesi lämnat en förklaring, som man gärna godtager. I nämnda dikt framhåller Hedwall, att han själv är en länk i förfädernes kedja, att han sålunda ärvt och bär inom sig allt det som en gång varit deras. Detta är så levande inom honom, att han känner, tänker, lever och andas i det förgångna ...

I sin nya diktsamling, Törnekransen, målar Hedwall en rad porträtt och landskap från orostiden, och på så sätt har han fått fram en totalbild av skåningarna, Skåne och det skånska. Han tecknar en mästertlig bildsuite av motståndsmännens by, men han glömmer inte förräderna. Allsidigt belyser författaren reaktionerna hos landskapets befolkning genom att skildra väl valda representanter för biskopar, prostar, präster, klockare, kyrkväktare, allmogen, tyska fogdar och svensk militär. Och han glömmer inte att teckna några vackra kvinnoporträtt. Av varje händelse och ur varje karaktär har författaren utkristalliserat dess viktigaste essentia, fått fram ett mästertligt koncentrat. Ett flertal av porträtten äro hämtade ur verkligheten.

Man skulle vilja citera något prov på Hedwalls suveräna lyrisk-dramatiska dikt, men det är svårt att göra det utan att riva sönder den konstnärliga helheten. Hans verk är som en guirland av skönhetens, sorgens, indignationens, den heliga vredens, längtans och resignationens blommor. Eller som en törnekrans med samma flora. Det är poesi, som starkt engagerar läsaren. Fånglad av äventyrens spänning, uppfylld av avsky över den fruktansvärda behandling, motståndsmännens fingo utstå, full av medkänsla, gripen och här och var med en tår i ögonvrån tager man del i våra förfäders historia för blott nogla generationer sedan. Kall och likgiltig kan ingen läsa denna bok. Man tänker sig blott den situationen, att man plötsligt förbjödes att tala på det enda språk, man kunde. Det er en skam och en skandal, att det i somliga skånska tidningar skall vara förbjudet att tala om fädernas historia. Att efter trehundra år fortfarande ålägga skåningarna tysnadens straff, och att straffet utdömes av skåningarna själva är lika enfaldigt som att ur denne vår kulturhistoria utläsa en önskan

om och en tanke på revanch.

Hedwalls språk är i högsta grad konstnärligt och kultiverat. Versens sjungande rytm får en extra accent av klangskönhet genom den mästertligt genomförda allitterationen ...

Aaret efter "Törnekransen" udkom endnu et Epos "Stad i blod / Situationsbilder från Christianstads belägring under skånska kriget", hvoraf Forfatteren modtog et Eksemplar "væn-skapsfuldt från förf. i dec. 1961". Det er en Hyldest til Byens tapre Forsvarere under den langvarige svenske Belejring i Skaanske Krig, der endte med, at de maatte kapitulere for ikke at dø af Sult, da de ikke fik nogen Hjælp fra den saa vankelmødigt ledede danske Hær - dog med Udmarch med "heste, bagage, over- og undergevær, lydende spil, tændte lunter, flyvende faner og kugler i munden" (Knud Fabricius "Skaanes Overgang fra Danmark til Sverige").

I 1962 udkom som Nr. XV af "Meddelelser fra Dansk-Skaansk Forening" det vigtige og værdifulde Skrift "Skånska Friskyttechefer 1676-79", der omhandler "de mest bekanta av de friskyttechefer, som under skånska kriget 1676-79 tillika med sina underlydande män utkämpade sin heroiska fast i det långa loppet föfångna strid för att återföra Skåne till dess gamla kära moderland Danmark", bl.a. Simon Andersen. "För dem var fosterlandet allttjämt Danmark, man byter ju heller icke nationalitet lika behändigt som man byter kläder, och om det icke blev Skåne beskärt att få återvända hem till den gamla kära moder Dana, så var skulden härtill i varje fall icke friskytternas."

Friskytterne - "Kongens Frijschötter" - var militärt organiserade i Kompagnier, ledet af en "på sin ort ansedd och populär person med utpräglade ledaregenskaper", der samlede et Antal "frihetsälskande och oförfäradе män, som voro hågade att "gå på parti", varefter han hos danska konungen ansökte om och naturligtvis också erhöi tillstånd att som deras chef "tage paa Fienden". Sedan de enrollerats i respektive kompagni och avlagt ed, togos de officiellt i tjänst som "Kongens Frijschötter" till skillnad för de lokalt opererande snapphanarna" - de var allsaa officiellt knyttet til den danske Hær - men fra svensk Side "skilde man ... icke på friskytter och snapphanar utan kallade alla partisaner för snapphanar" - og behandlede dem derefter. For Eksempel blev Friskyttekapitajnen Hans Severin ved en svensk Militærdomstol dømt til "att spetsas levande, inte invärtes utan mellan ryggen och huden igenom nacken, sedan sättas på pälen, fötterna naglade och händerna bakbundna under en ny galge, med rep om halsen, icke tilldraget. Hans namn på galgen" - en Sammenligning med Sceneriet paa Golgatha trænger sig uundgaaeligt paa ...

Fortsættes næste side

Fortsat

Efter Krigen maatte Friskytterne - særlig som Følge af den danske Hærledelses taabelige og kortsynede Beslutning om at iværksætte den brændte Jords Politik, da alt Haab om en Generobring af Skaane syntes at være ude - flygte til Danmark, hvor de, som Forfatteren skriver, "helt naturligt hade ... hoppats på en hedersam belønning för sin trohet och tapperhet under kriget, men därav blev det nu igenting", hvilket de naturligvis blev skuffede over. Det maa dog i den Forbindelse erindres, at den skaanske Udvandring til Sjælland omfattede mange andre end Friskytterne, saaledes at den danske Regering stod over for et stort Problem. Knud Fabricius betegner denne Udvandring som "en stor tragedie, et af de mørkeste blade" i Skaanes Historie, og skriver, at den omfattede "adskillige tusinde, maaske endog mange tusinde personer. Rent skønmæssigt kan det samlede tal vel anslås til at ligge over ti tusinde", altså et efter Forholdene meget stort Tal.

Alligevel kan man ikke frigøre sig fra Indtrykket af, at man fra den danske Regerings Side kunde og burde have vist større Forstaaelse for og Paaskønnelse af Friskytternes Indsats, og at noget af Forklaringen maaske skal søges i det samme, som gav sig Udtryk i den udeløse Feltherre Christian Vs i Palle Laurings Bog "Danmark i Skåne" refererede Ordre til at lade "Kronborgs vinduer mod Sundet blænde for ikke at få appetitten ødelagt ved synet af det tabte."

I Samklang hermed staar den Kendsgerning, at vore daværende skaanske Landsmænds heltemodige Kamp for det danske Riges Bestaaen er ukendt eller glemt i Nutidens Danmark, hvortil kommer det officielle Danmarks Mangel paa Interesse for Fortidens Skaaneland som en væsentlig Del af Danmark med den deraf følgende Historieforsknings Selve den folkelige Bevidsthed om det daværende Østdanmark er forsvundet (eller maaske fortrængt ud fra en misforstaaet "Nordisme"), hvilket en dansk socialdemokratisk Trafikminister for ca. 40 Aar siden kom til at give Udtryk for, da han beklagede, at København i sin Tid var ligesom Udkanten af Danmark - han var altsaa uvidende om eller tænkte i hvert Fald ikke paa, at Blekinge ligesom Skaane og Halland fra Arilds Tid og lige til Midten af 1600-Tallet var en Del af Danmarks Rige ganske ligesom Landsdelene Vest for Øresund, og at København netop ligger meget centralt mellem Jyllands Vestkyst og Blekinges Østkyst. Og de Skaaninger, der i Dag kæmper for Skaanelands Plads i Fremtidens Europa, føler som et af deres Problemer "den kolde skulder vi får fra så mange sider i Danmark".

Et andet grelt Eksempel paa den historiske Uvidenhed i Danmark (ogsaa) paa dette Omraade blev man præsenteret

for i Jyllands-Posten 24. Oktober 1993, da en Ordfører for Det radikale Venstre i det danske Folketing skrev, at "Skåne, Halland og Blekinge havde en del svenske indbyggere. Slesvig-Holsten havde et flertal af tyskere ...". Hun var aabenbart uvidende om, at Befolkningen i de skaanske Landsdele, der gennem Aarhundrederne gentagne Gange var blevet overfaldet og hærgnet af svenske Tropper, absolut intet Ønske havde om at forlade det danske Rigs- og Folkefællesskab og blive svenske. Det chokerende Budskab om Roskildefreden i 1658 kom helt bag paa alle, og i Begyndelsen nægtede man simpelthen at tro paa det. Senere viste Befolkningen i disse Landsdele med al ønskelig Tydelighed sin Harm og Forbitrelse over den tvungne Adskillelse fra Danmark og bekæmpede den efter (og endda over) Evne, hvilket gør den danske Ligeegyldighed saa meget mere beklagelig, særlig sammenlignet med den trods alt stadig eksisterende Interesse hos mange Danske for Danskheden i Syd-slesvig, der jo ogsaa understøttes af den danske Stat. Man maa haabe, at der i de kommende Aar vil vise sig en større Forstaaelse i Danmark af, hvad vi skylder vore daværende Landsmænd øst for Sundet - og en større Samfølelse med deres nulevende Efterkommere.

Søndag den 8. September 1963 deltog Anders Hedwall i en af Dansk-Skaansk Forening arrangeret Bustur, der ogsaa omfattede Medlemmer af Skånsk Samling, og som er nærmere refereret i Meddelelser fra D. S. F. XVII 1964. Anledningen hertil var Afsløringen af en i Gammel Lundby i Sydsjælland opstillet Mindesten for den legendariske skaanske Frihedskæmper "Gøngehøvdingen" alias Svend Povelsen. Efter at den daværende Chef for det danske Hjemmeværn havde afsløret Stenen, der bærer følgende Indskrift: "Ved denne Sten skal mindes / Gøngehøvdingen / Svend Povelsen / For Troskab, Mod og Daad for Fædrelandet / I Svenskekrigens onde Dage / Lundby blev hans Hjemsted efter 1660", bragte Hedwall "en Hilsen fra Gønge Herred, og efter at have mindet om Svend Povelsens Bedrifter i Skaane læste han et Hyldestdigt, som han havde forfattet og komponeret Musik til i Dagens Anledning:

I Præstølandets skogar susat
sången / om Gyngen, som då
Danmark var i nød, / blev en
idol, omkring vars fana mången
/ sig fylkede till strid på liv och
död / mot svenskarna, som än
en gång dessvärre / gjort strand-
hugg - liksom vunderna ibland - /
på Sjællands kust tillsammans
med sin herre / för att erövra hela
Danmarks land. / Bryskt hade
sveakungen freden brutit, / en ej
så särskilt hedersam bravad, / och
liksom i ett järngrepp inneslutit /
det gamla Danarikets huvudstad,
/ hans fördomsfria, fruktade soldater
/ våldgästade i nästan varje
by, / och i förbittring över deras
later / begynte barska bönder ny

Trækors ved resterne af den nedrevne Hørød kirke

Våd område syd for Hørød

sig ty / till Gyngen, den berömde
veteranen / från Hallandsås,
Svend Povelsen, förstås, / för att i
fast förbund med partisanen / för
allt, som var dem kärt, beslutsamt
slåss. / Nattvinden viskar än om
deras duster / i skogens skumma
snår och snårjen, där / de svenske
ledo svidande förluster / i mången
blodig partisanaffär, / och därvid
hände det ju icke sällan, / att
den förhatlige inkräktaren / lät
Gyngen lura sig och gik i fällan /
som sedan obönhörligt slog igen.
/ I Gyngens breda bröst fanns ej
förfäran, / ty hävderna förtälja
tydligt, hur / han såsom Kongens
tro Mand stred för äran / och kung
och land med strålande bravur, /

och om än Danmark fick tyvärr
försaka / en ivrigt eftertraktad
segerkrans / och alltså ej fick
Skåneland tillbaka, / var skulden
sannerligen icke hans. / - Men efter
sina ärorika strider / framlevde
han i ro sin sista tid / i Lundby
landsby, där han ock omsider / av
år och möder mått, fick dö i frid.
/ Sen seklar vitna nu hans ben
i mullen / på Lundby lummigt
gröna griftegård, / utplånad är för
längesen gravkullen, / och först i
dag får han sin minnesvård / - om
också icke bland de dödes grifter
- / en bautasten, som han förvisso
har / förtjänat genom lysande
bedrifter / i mörka, ödesdigra
ofredsår.

Höröd
kirke fra
1860 ind-
vendig

Apostlen
Paulus fra
den gamle
kirke
overført til
nykirkens
alter

Provsten sluttede sin Tale med, som Formand for Dansk-Skaansk Forening, at lykønske Lundby med Stenen, hvorefter Forsamlingen sang Gøngernes egen Kampsang (Digteren ukendt, Musik: Anders Hedwall).

Gøngernes Sang - Tempo di marcia: I Dag vil vi slaas, i Morgen vil vi dø. / I Dag spirer Græsset, i Morgen er det Hø. / Agt da vel paa Tiden, / brug dig flinkt i Striden! / Paa Sejren maa vi hvile, naar Natten stunder til, / du ved Drikkebordet, / jeg på Valen jorden. / Det gaar dog med os begge kun, som Vorherre vil.

I sin nedenfor omtalte Bog "Då Skåne var danskt", hvor Sangen ogsaa er gengivet, skriver Hedwall, at denne "ødesmättade och rentav gripande stridssång" utvivlsomt ogsaa er blevet sunget af "de oförfärade och hårdföra göingarna i konungens livgarde", som deltog i "det hjältemodiga försvaret av den danska huvudstaden" under Karl X Gustafs Belejring af Köbenhavn 1658-60, der kulminerede i det fejslagne svenske Stormløb mod Byen Natten mellem 10. og 11. Februar 1659, da hans "stolta planer att erövra hela Danmark störtade samman".

Nogle Aar tidligere havde Anders Hedwall ogsaa medvirket ved Afsløringen af et andet Monument for Svend Poulsen, en Kopi af Billedhuggeren Axel Ebbes Snaphanestatue i Hesselholm, som den 29. September 1951 afsløredes i Præstø, og hvortil

Hedwall havde skrevet et Digt, der i dansk Oversættelse gengives i H. C. Hansgaards Bog "Af Gøngernes og Gøngehøvdingernes Saga" (1956). De afsluttende Linier heri er saalydende:

Svend Poulsen Gønge var fra barnsben kåret / til frihedens og tapperhedens tolk / og blev fra vuggen og til graven båret / af kærlighed til Danmarks land og folk. / For fædrelandet var til kamp han færdig / og satte livet ind, så det blev kendt, / han er i sandhed, mer end andre, værdig, / at hædres med snaphanens monument, / som rejstes af de danske i forening / med skånske frænder i en herlig stund, / og nu, i ordets allerbedste mening, / er som et håndslag over Øresund.

I 1964 udkom endvidere som Nr. XVIII af Meddelelser fra D. S. F. Digtsamlingen "Konspiration / Ett epos om Malmösammansvärvningen 1658", og i 1965 "Massaker / Ett epos om bond-eupproret i Skåne 1811", begge præget af Digterens Evne til i koncentreret og fængslende Form at fremstille nogle af de mange dramatiske Situationer og menneskelige Lidelser i Skaanes Historie.

De efterfulgtes i 1966 af "Tullsagra Simon alias Simon Snapphane / En skånsk frihetskämpe", indeholdende en samlet og udførlig Skildring af Simon Andersens Liv med Gengivelse af en Række interessante samtidige Dokumenter, herunder en af General Arenstorff - der havde haft Kommandoen over den mangelfuldt udstyrede Ekspedition til Kristianstads Undsætning - den 9. August 1678, faa Dage efter Byens Fald, underskrevet katastrofal Ordre til bl.a. Simon Andersen om Praktisering af den brændte Jords Politik, hvorom Forfatteren skriver: "Denna brand- och skövlingspolitik, som den danska härledningen nu började tillämpa, var naturligtvis ett kapitalt missgrepp, ty större delen av skåningarna förlorade på grund därav alla sina forna sympatier både för danskarna och deras medhjälpare friskytterna, som nu blevo rentav hatade av sina skånska landsmän och understundom till och med förrädda av dessa".

Baade "Konspiration" - der slutter med et lille Digt om den provokerende Rytterstatue af Karl X Gustaf paa Stortorvet

i Malmö, hvis sidste Vers er saalydende: "Hans dåd är ej förgätet, / varför man utan sorg / kan taga bort belätet, / som står på Stora Torg." - og Simon Andersens omtales i en stor Artikel i Göteborgs-Tidningen den 13. December 1964 med Overskriften "Skånsk prost av snapphaneblod vill ha bort svensk kungastaty", indeholdende en udsendt Medarbejders Interview (med Billede) af Anders Hedwall i hans Hjem i Hør i Anledning af Dansk-Skaansk Forenings 10 Aars Jubilæum samme Aar. Han understreger heri Foreningens politiske Karakter - det drejer sig derimod om Respekt for den historiske Sandhed: "sanningen om vad som har skett bör fram, så att folk inte av ren okunnighet går och reser äresminnen åt sina förfäders förtryckare. Det är ju lika galet som att resa en staty av Hitler i Oslo t ex.". Som et andet Eksempel nævner Hedwall det af den lokale Befolkning i 1912 rejste Mindesmærke for Gustaf II Adolf - der jo "nästan dyrkas som ett helgon i Göteborg" - i Anledning af, at "hjaltekungen" var ved at blive taget til Fange ved Vittsjön efter sit Plyndringstogt i Skaane i 1612. "Det hade de naturligtvis inte gjort, om de haft en aning om hur den unga kungen farit fram i deras bygder". Han haaber ogsaa, at man "tar bort det oartiga lejonet i citadellet i Landskrona som riktar sin svärdsudd mot Danmark.". Om Friskytterne hedder det: "Jag tvekar inte ett ögonblick att säga, att våra friskytter och snapphanar var det bästa folket vi hade i Skåne. De var helt enkelt frihetskämpar och motståndsmän som höll ihop med sitt land mot den erövrande fienden. När det gällde att utrota dem liksom att kväsa allt annat motstånd var man lika påhittig som Hitlers hejdukar. Det var rena gestapo-systemet som tillämpades."

I 1967 udkom det sidste Værk fra Anders Hedwalls Haand "Då Skåne var danskt / Läsebok för gemene man". I sit Forord af 1. Maj 1967 til denne lille fordringsløse Bog minder han om, at "ända fram till våra dagar ha de skånska skolbarnen undanhållits all kunskap om Skånes historia före 1658, ehuru Skåne sedan urminnes tider har varit en dansk landsdel", og udtrykker sin Glæde over, at der nu endelig er sket en

Ændring heri til det bedre; thi "om ett fruktbarande samarbete i sann nordisk anda skall kunna ägas rum, måste detta liksom allt annat kulturellt arbete byggas på sannings och realitetens fasta grund.". Han slutter med Ordene: "Den anspråkslösa bok, som härmed presenteras, har icke några som helst pretentioner på att vara en lärobok i egentlig mening, den är nämligen rätt och slätt en läsebok för gemene man om den tid, då Skåne var danskt, och i enlighet härmed sysslar den huvudsakligen med sådant historiskt stoff, som förmodas kunna vara av ett visst intresse för "den jævne Mand"."

Det er ogsaa lykkedes Forfatteren at skabe en fængslende og lettilgængelig Fremstilling, opdelt i en Række korte Afsnit, der vil kunne læses med Udbytte af baade Unge og Gamle uden særlige Forudsætninger, hvorved hans Uddannelse i Ungdommens Dage som Folkeskolelærer sikkert har været ham til Hjælp. Begyndende med "Åsfrid från Skåne" fra ca. Aar 800 slutter Bogen med et Kapitel om "Skånes sista bidrag till Danmarks litteratur", Kågerodprästen Sthen Jacobsens (ca. 1635-1696) "Den Nordiske Kriigs Krønike", efterfulgt af en "Epilog" om den Store nordiske Krig og Fredsslutningen i 1720, hvor man fra dansk Side undlod at kræve, at Sverige omsider respekterede de ved Fredstraktaterne i 1658, 1660 og 1679 hjemlede Bestemmelser om at respektere Skaanes gamle Rettigheder, eller "att det i år 1719 upphävda generalguvernementet skulle återinföras och bestå för framtiden. Därmed var det slut på Skånes nationella särställning, det förvandlades från och med nu definitivt till en svensk landsdel, och dess danska tid var oåterkalleligen förbi ...".

De sidste Aar af Anders Hedwalls Liv blev tunge, og det har utvivlsomt været en Kraftanstrengelse for ham at fuldføre "Då Skåne var danskt". I et Brev til Forfatteren af 22. Juli 1968 skrev hans Enke, Fru Margareta Hedwall, at han "avled stilla i vårt hem den 1. juli efter lång sjukdomstid och vilor nu på sin hemförsamlings, Höröd, vackra kyrkogård dit han så mycket längtade på sista tiden ... För två år sedan drabbades Anders av grön starr på båda ögonen. Av synen återstod blott 1/3 på ett öga - det andra var helt blind. Detta til trots arbetade han flitigt på sitt sista verk "Då Skåne var danskt" vilket äntligen kom ut kort före jul i fjol. Men han var ju en gammal man och krafterna avtog alltmer. Långa depressions-tider kom och sjukhusvistelse blev nödvändig två gånger ...".

Anders Hedwall vilde sikkert have glædet sig over de seneste Aartiers vaagnende Forstaaelse og Interesse i Skaane for denne Landsdels ældre Historie og Særpræg. Selv har han gennem et langt og flittigt Liv bidraget hertil, og man er altid i godt Selskab, naar man læser hans Værker - der er højt til Loftet.

Lars B. Fabricius